

מן העבודה במילון ההיסטורי

בנימין לפלר ומיכאל רנד

“אתה אומר ועושה” – קדושתא לסדר הן קרבו ימך למוות ליני

א. פיוטי יני ועיבודם במילון ההיסטורי

בהרצאתו בכינוס העולמי הראשון למדעי היהדות, שנערך בקיץ תש״ז, קבע מנחם זולאי כמה יעדי יסוד בחקר פיוטי הגניזה: “רעיון פנטאסטי ממלא את נפשי זה כמה שנים ומכוון את עבודתי במכון לחקר השירה העברית: רואה אני בחלומי שורה של 30 כרכים בערך, המכילים את יצירותיהם של פייטני כל הדורות, המשוקעים בגניזה, ולצידם – בחינת סוף מעשה במחשבה תחילה – מילון ללשון הפייטנים”. בהמשך דבריו העלה זולאי את שאלת המשאבים הדרושים למימוש חזון זה: “איני משלה את נפשי להאמין, שיש בידי להתגבר על כל הקשיים הטכניים והכספיים, הכרוכים במפעל כזה המצריך חבר עובדים שהתמחו לשם כך, ובסיס כספי בקנה-מידה ממלכתי”¹. והנה בימינו אנו חזונו של זולאי הולך ומתגשם הן מתוך מחקרם של יחידים והן מתוך פעולתם של שני מפעלים שהוקמו אחרי שנשא את דבריו. זולאי עצמו צעד את הצעד הראשון בהגשמת החזון בהעניקו למחקר מהדורת מופת, היינו את ספרו על פיוטי יני². מאז הופעת הספר הזה, שהגדיר מחדש את הדרישות המוטלות על חוקרי כתבי היד של הגניזה, מתפרסמים מחקרים מונוגרפיים רבים המוקדשים לההדרת הקורפוסים של הפייטנים השונים המיוצגים בגניזה. בתהליך זה ניכרת תרומתו של המפעל לחקר השירה והפיוט בגניזה על שם עזרא פליישר שעל יד האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, השואף לקטלוג כל הפיוטים המועתקים בכתבי היד הנמצאים בגניזה. עד כאן באשר לחזון “30 הכרכים”. שאלת המילון ללשון הפייטנים מטרידה יותר, שהרי לכאורה מילון שכזה

* חלק א של מאמר זה נכתב בידי מיכאל רנד וחלק ב – בידי בנימין לפלר.

1. מ’ זולאי, “לכינוסם של פיוטי הגניזה”, ספר הכינוס העולמי למדעי היהדות, א, ירושלים תש״ב, עמ’ 261. המאמר נדפס שנית בתוך מ’ זולאי, ארץ ישראל ופיוטיה: מחקרים בפיוטי הגניזה, בעריכת א’ חזן, ירושלים תשנ״ו, עמ’ 34–39. “הרעיון הפנטאסטי” נידון על ידי ש’ אליצור, “חמישים שנות מחקר לאור צוואתו של מנחם זולאי”, מחקרי ירושלים בספרות עברית כא (תשס״ז), עמ’ 9–10.

2. מ’ זולאי, פיוטי יני, ברלין תחר״ץ.

צריך להתבסס מלכתחילה על קורפוס שלם של מהדורות מדעיות, והשגת המטרה הזאת במלואה דורשת כמה וכמה דורות נוספים של מחקר. אבל גם בתחום הזה נרשמה התקדמות משמעותית מתוך שאיפה להיענות לחזונו של זולאי. מדובר במפעל המילון ההיסטורי של האקדמיה ללשון העברית. המילון ההיסטורי, על פי הגדרתו, אינו מוגבל לרובד הפייטני של העברית דווקא, וממילא אין לצפות להופעתו כמוצר שלם בעתיד הנראה לעין. נכון לעכשיו רוב מאמץ המפעל (למעט שתי חוברות לדוגמה³) מוקדש לבניית בסיס נתונים לקסיקוגרפי המאפשר יצירת ערכים קונקרדנציוניים מסוג key-word-in-context.⁴ בסיס הנתונים נבנה על ידי "פירוקם" של הטקסטים בתכנת מחשב לצורכי ניתוח מילוני, אך הטקסטים עצמם ניתנים לעיון במצבם הבלתי-מפורק בתוך התכנה. מכאן יוצא שתוצאת לוואי של העבודה במילון ההיסטורי היא התקנת טקסטים. במקרים מסוימים, בתחומי הספרות העתיקה וספרות ימי הביניים, נודעת לתוצאת הלוואי הזאת חשיבות גדולה, במיוחד הואיל והטקסטים מותקנים (במידת האפשר) לא על פי מהדורות שבדפוס אלא על פי כתבי יד. התקנות אלה אינן מכוונות לבוא במקום מהדורות מדעיות, אך מאז היווסד מפעל המילון ההיסטורי הן שימשו שלוש פעמים כחומר בסיסי להכנת מהדורות טקסטואליות מדויקות: מגילת אחימעץ (תשכ"ה), ספר בן סירא (תשל"ג) והתלמוד הירושלמי (תשס"א).

החיבורים שעובדו והודפסו בצורה זאת מתאפיינים כולם בהיותם מאוחדים ומגובשים מן הבחינה הטקסטואלית במידה זו או אחרת, מקיפים למדי ומתבססים על כתב יד אחד (מגילת אחימעץ, התלמוד הירושלמי) או על מספר מוגבל של כתבי יד (ספר בן סירא). כנגד המצב הזה עומדת ספרות הפיוט, ובמיוחד קבוצות יצירותיהם של הפייטנים הקלאסיים והבתר-קלאסיים ששימשו בתפילות הקהילות המיוצגות בכתבי היד שבגניזה. הרוב הגורף של כתבי היד הליטורגיים מן הגניזה אינו מעמיד העתקות של יצירות פייטן אחד שנועדו ללוות את תפילות ישראל על מעמדיהן השונים, אלא ליקוטי פיוטים מפייטנים שונים ומתקופות שונות המשמשים בערכוביה, ולעתים קרובות אפילו במערכת ("קומפוזיציה") פיוטית אחת. המציאות הזאת מעמידה משימה מורכבת עד מאוד לפני חוקרי פיוטי הגניזה, המעוניינים לרוב (על פי התפיסה המודרנית) בהוצאת מהדורות מונוגרפיות של כל פיוטי פלוני ממוינים על פי סוגיהם.⁵ דרושות כאן כמה פעולות הכרוכות זו בזו: (א) זיהוי כתבי

3. "המילון ההיסטורי ללשון העברית: השורש ערב", לשוננו מו (תשמ"ב), ג-ד (עמ' 165-267); ערכי מילון: מקבץ ערכים מן התקופה העתיקה, ירושלים תשס"ו.
 4. בסיס הנתונים זמין לשימוש קהילת החוקרים דרך אתר "מאגרים" של האקדמיה ללשון העברית: <http://hebrew-treasures.huji.ac.il>.
 5. לדברי ביקורת מאירי עיניים על התפיסה הזאת בקרב חוקרי הפיוט ראה ש' שפיגל, "אלעזר ביבוי אבון בין פיוטי הקילירי", ידיעות המכון לחקר השירה העברית ה (תרצ"ט), עמ' רסט-רע.

היד המביאים את הפיוטים המבוקשים; (ב) צירוף קטעים על פי כחנים פלאוגרפיים; (ג) קביעת ייחוס הן לפיוטים הבודדים והן לקומפוזיציות שאליהן הם מצטרפים; (ד) הרכבת מהדורות טקסטואליות – רובן אקלקטיות בעל כורחן, משום המצב הלקוי של ההעתקות השונות; (ה) כתיבת פירוש. התקנת טקסטים פיוטיים במסגרת עבודת המילון ההיסטורי סומכת בדרך כלל על מהדורות מדעיות מוכנות, אך בשל נסיבות אקראי שונות יש שהטקסטים מותקנים על פי כתבי היד מן הגניזה, בלי תיווכן של מהדורות כאלה. במקרים אלה נוצר מצב יוצא דופן במקצת, שכן הטקסטים ה"מתפרסמים" כך בתוך מאגר המילון נמסרים למעשה לעיון קהל החוקרים בלי שיעברו את תהליך הההדרה המקובל במקצוע. טקסטים מסוג זה הם למעשה מוהדרים למחצה, וחסרים בהם ניקוד, אפרט המביא חילופי גרסאות מכתבי יד מקבילים ופירוש.⁶ יתר על כן, מבחינה טיפוגרפית אין הם ערוכים כמהדורות המקובלות, עובדה המקשה על קריאתם ועל השימוש בהם לצורכי המחקר לענפיו. הנאמר לעיל נכון במיוחד במקרה של פיוטי יניי.⁷ כאמור, מהדורתו של זולאי הפכה מאז יציאתה לאור לציון דרך בהדרת טקסטים פיוטיים – לא רק משום היותה המהדורה הראשונה שניצלה את מלוא הפוטנציאל של כתבי היד מן הגניזה לצורך שחזור ספרות הפיוט (היינו היותה מהדורת הפיוט ה"מודרנית" הראשונה),

6. למען האמת צריך לומר שאף החסרונות האלה אינם מוחלטים, משום שהניתוח המילוני החל על הטקסט כולו בתוך המאגר משקף את הניקוד המשוער שקבע צוות המתקנים, ומכאן את פירוש הטקסט.

7. אין זה המקום להאריך בעניין החשיבות האדירה של פיוטי יניי לחקר הפיוט על כל הסתעפויותיו, ודי כאן בציון כמה מחקרים בסיסיים: מ' זולאי, "מחקרי יניי", ידיעות המכון לחקר השירה העברית ב (תרצ"ו), עמ' ריג-שצא; מ' זולאי, "עינוי לשון בפיוטי יניי", שם ו (תש"ו), עמ' קסא-רמה; ש' ליברמן, "חזנות יניי", סיני ד (תרצ"ט), עמ' רכא-רנ; ח' שירמן, "יניי הפייטן, שירתו והשקפת עולמו", לתולדות השירה והדראמה העברית: מחקרים ומסות, א, ירושלים תשל"ט, עמ' 41-65; ש' אליצור, "לעיצובו של המשלש בקדושתא היניית", מחקרי ירושלים בספרות עברית י-יא (ספר זיכרון לרן פגיס; תשמ"ז-תשמ"ח), עמ' 399-417; ש' אליצור, "קהל המתפללים והקדושתא הקדומה", כנסת עזרא – ספרות וחיים בבית הכנסת: אסופת מאמרים מוגשת לעזרא פליישר, בעריכת ש' אליצור ואחרים, ירושלים תשנ"ה, עמ' 171-190; ש' אליצור, "לדרכי עיצובה של הדרשה האנלוגית בפיוטים", היגיון ליונה – היבטים חדשים בחקר ספרות המדרש, האגדה והפיוט: קובץ מחקרים לכבודו של פרופסור יונה פרנקל במלאות לו שבעים וחמש שנים, בעריכת י' לוינסון ואחרים, ירושלים תשס"ז, עמ' 499-528; T. Novick, "Praying with the Bible: Speech Situation in the Qedushta'ot of Yannai and Bar Megas", מסורת הפיוט ד (תשס"ח), עמ' *7-39. וראה גם ע' פליישר, שירת-הקודש העברית בימי-הביניים, ירושלים תשס"ח,² על פי המפתח ("יניי"). יש לציין עוד שהקורפוס של יניי המעובד במילון ההיסטורי שימש בעבר כבסיס למחקר פילולוגי; ראה ר' מירקין, "הבחינה הדקדוקית והסגנונית באוצר המלים של יניי", דברי הקונגרס העולמי הרביעי למדעי היהדות, ב, ירושלים תשכ"ט, עמ' 437-442. גם אני מקווה לדון בתופעות הלשון העולות מן הקדושתא שלנו ומפיוטי יניי בכלל במסגרת אחרת.

אלא גם מפני שרמת איכות הההדרה שקבעה גבוהה להפליא. כצפוי, לא הצליח זולאי לכלול את כל פיוטי יניי במהדורתו, ואחרי יציאתה לאור הופיעה סדרה של פרסומים נוספים.⁸ צבי מאיר רבינוביץ אסף את הטקסטים שניתוספו בכך לקורפוס של פיוטי יניי והוציאם במהדורה חדשה, יחד עם טקסטים אחרים שזיהה בעצמו.⁹ נוסף על תרומתה בהעשרת הקורפוס מהדורת רבינוביץ מציעה כלי חשוב להבנת הפיוטים החסר במהדורת זולאי, היינו פירוש. מאידך גיסא היא נופלת ממהדורת זולאי ברמת עיבוד כתבי היד מן הבחינה הפלאוגרפית.

מאז הופעת מהדורת רבינוביץ הופיעו בדפוס רק מעט תגליות חדשות, ומה שנעשה נעשה על ידי שלום שפיגל ובנימין לפלר.¹⁰ על רקע המספר המזערי של הפרסומים החדשים בולט היקפו של החומר הנוסף שהצטבר בשנים האחרונות במאגר המילון ההיסטורי, במיוחד בעקבות פעילותם של יוסף יהלום ושל בנימין לפלר.¹¹ עיקר מטרתנו בפרסום המהדורה החדשה של הקדושתא "אתה אומר ועושה" המונחת בזה לפני הקורא היא אפוא להדגים הן את השלמת הקורפוס של יניי, משימה הרובצת לפתחו של המחקר, והן את חשיבותו של החומר השמור במאגר המילון ההיסטורי ואת חלקו בתהליך ההשלמה הזה.

8. הפרסומים נסקרים אצל ע' פליישר, היצרות בהתהוותם והתפתחותם, ירושלים תשמ"ד, עמ' 29-28.

9. צ"מ רבינוביץ, מחזור פיוטי רבי יניי לתורה ולמועדים, א-ב, ירושלים תשמ"ה-תשמ"ז.
 10. החומר שהוסיף שפיגל פורסם מעיזבונו; ראה ש' שפיגל, אבות הפיוט: מקורות ומחקרים לתולדות הפיוט בארץ ישראל, בעריכת מ"ח שמלצר, ניו-יורק וירושלים תשנ"ז. לתרומת לפלר ראה מאמרו "ונוסף עוד": נוספות על נוספות למחזור יניי על פי עיבודו שלפליטאל בן אפרים החזן (תחילת המאה ה-11), "אסופות יד (תשס"ב), עמ' קנה-שעו. יש להעיר עוד: נראה שיש לייחס ליניי את הסילוק שהודפס בתוך הקדושתא "אולוזו לז ללז", בתוך מ' רנד, "אולוזו לז ללז": קדושתא קילירית לשמיני עצרת", פרקי שירה ד (תשס"ט), עמ' 63-66. הקטע המתחיל במילים "כקוראי זה אל זה" (שם, עמ' 63) בא מיד אחרי הקטע המתחיל "ונתמיד תיניי שיר שבחך", המופיע במלואו בספרו הנזכר של שפיגל, עמ' 91-92. בכלל פיוטי יניי יש למנות גם את הפיוטים החתומים "יניי (ה)חזן", המובאים אצל ע' פליישר, "פיוט ליניי חזן על משמורת הכהנים", סיני סד (תשכ"ט), עמ' קעו-קפד; ש' אליצור, "פיוט חדש ליניי החזן", קרית ספר סב (תשמ"ח-תשמ"ט), עמ' 867-872.

11. ראה את דברי לפלר במאמרו הנזכר בהערה הקודמת: "משום היקפה הגדול של הגניזה, ברי כמעט לחלוטין כי אף מהדורת רבינוביץ אינה סוף פסוק. עדיין נותרו באוצר בלום זה פינות נידחות המצפות לחוקרים חדי עין [...] העשויים לאסוף עומרים שכוחים בשדה ניר זה [...] חלק גדול שלמלאכה נעשה בידי פרופ' י' יהלום, שבדק כתבי יד מרובים באוסף א"ג אדלר שבניו-יורק. מכיוון שרוב מניינם שלקטעים שמצא מכילים פיוטים לסדרי ספר דברים, הוא מתעתד לפרסם מחדש את כל הקדושתאות לסדרים שבספר זה" (עמ' קנו). תכניות הפרסום של יהלום עדיין לא יצאו לפועל, אך החומר שגילה נמסר על ידיו למפעל המילון ההיסטורי והותקן בתוך מאגרו. וראוי לציין שכמעט כל הקטעים הללו (ועוד קטעים רבים מאוספי גניזה אחרים) נרשמו במקביל גם במפעל לחקר השירה והפיוט בגניזה על שם עזרא פליישר.

ב. הקדושתא "אתה אומר ועושה"

בנימין קלאר המנוח סיים את מאמר הביקורת שכתב על ספרו המונומנטלי של מנחם זולאי "פיוטי ניני" בהבעת תקווה כי הקדושתאות השלמות שבספר תצאנה לאור בכרך נפרד.¹² מקצת מקצתה של אותה תקווה, אשר בוטאה לפני כשבעים שנה, מתגשם עתה עם פרסום שלם של הקדושתא "אתה אומר ועושה", שזולאי לא זכה לפרסמה בשלמות ושחלקיה הידועים נתגלגלו בידי שני דורות של חוקרים. אף שלום שפיגל, שפירש חלקים נוספים של קדושתא זו שהגורל זימנם במקרה למקום אחד, לא זכה לראות בהוצאתם לאור, והללו נתפרסמו לאחר פטירתו.¹³ זיכני ה' ועלה בידי לזהות שלושה גיליונות נוספים, משתי ספריות שונות, המשלימים את הקדושתא הנדונה כמעט עד תום, ואני מוציאה בזה לרשות הרבים בשיתוף פעולה עם ידידי מיכאל רנד.¹⁴

משעה שהונחו מחקריו של זולאי בפיוטי ניני על שולחנם של החוקרים התרגלו הללו להבחין בין כתבי יד מסוג א, שמופיעות בהם יצירותיו של ניני בשלמות ובזו אחר זו, לבין כתבי יד מסוג ב, המבליעים את פיוטי ניני בין פיוטיהם של קדמונים נוספים ואף בין פזמונות מאוחרים, ועל החוקר לעמול קשות כדי להפריד בהם בין תבן ובר.¹⁵ והנה בדורנו זה הושם הלב שבתוך קבוצת כתבי היד מסוג א יש להבחין בתת-סוג מיוחד, שתמצא בו קדושתאות של קדמונים המובאות בדילוגים. על פי רוב תופיע שם כל קדושתא שלישית – ליתר דיוק כל קדושתא סמוכה (או זהה, כמובן) לראש פרשה בבליית שהציבור (נאלץ ל)הסתגל אליה, לאחר שקריאת פרשיות חדר-שנתיות, כמנהג בכל, נקבעה כחובה במרבית בתי הכנסת, אף באלו האמונים על מנהג ארץ ישראל, שם נקראו סדרים ארץ-ישראליים במחזור תלת-שנתי ואף קדושתאות שחוברו במקורן לסדרים אלו. ויש סוג מקורות נוסף שניתן למצוא בו קדושתאות של פייטנים ראשונים בשלמותן: מחזורים קטנים, המחזיקים פיוטים לשבתות מצוינות שלא זכו להיכלל במחזורים הגדולים שפיוטי החגים והמועדים החשובים שולבו בהם.

12. ב' קלאר, "דברי ביקורת על פיוטי ניני", קרית ספר טו (תרצ"ח-תרצ"ט), עמ' 290. המאמר נדפס שנית בתוך ב' קלאר, מחקרים ועיונים בלשון, בשירה ובספרות, בעריכת א"מ הברמן, תל-אביב תשי"ד, עמ' 129-136.

13. שפיגל, אבות הפיוט (הערה 10 לעיל), עמ' 85-89.

14. אני מבקש להדגיש כי את שלושת הדפים הנוספים זיהיתי בספרייה המרכזית של אוניברסיטת תל-אביב, וברצוני להעלות על נס את הכנסת האורחים האדיבה המקובלת בספרייה זו, שיש בה להקל את החיפוש המפרך בכתבי היד המצפים לחוקר שאינו יודע מה ברצונו למצוא.

15. ראה זולאי, "מחקרי ניני" (הערה 7 לעיל), עמ' ריש-רכ.

אף הקדושתא "אתה אומר ועושה" לסדר הן קָרְבוּ יָמֶיךָ לְמוֹת הוֹעֲתָקָה בַּמְחֻזָּר קִטָּן.¹⁶ היא זכתה בו לכותרת "קדושתא דאבל" (ראה במהדורה להלן), ומקומה נקבע לאחר הקדושתא "אחזה רעדה" של ינאי לסדר ויגש (ששולבו בה גם פזמונים משל יוסף אלברדאני).¹⁷ מעתיקו של המחזור הקטן הנדון סופר פורה היה, ושרידי כתיבתו ממלאים את תיבות הגניזה. אמנם לא נמצאו לי קטעים מנוקדים רבים מעשה ידי עטו, אך עלה בידי ללקט את הקונטרס דגן (כ"י נ במהדורה להלן). לכאורה נראה שנשתייך למחזור זה אף הגיליון טיילור-שכטר ס"ח 236.7, הכולל קטעים מקדושת יוסף ברבי ניסן לסדר הנני ממטיר.¹⁸

16. כזו היא קדושת הקליר "[...] מן מצודת פחים" לאבל (תחילתה בכ"י טיילור-שכטר 8H21.9; הטקסט מותקן בתכנת "מאגרים", וחלק מן הרהיט "עצמות אשר זה מצד זה עווד" פורסם אצל י' יהלום, פיוט ומציאות בשלהי הזמן העתיק, תל-אביב תש"ס, עמ' 18-19), ששוקעה במחזור קטן לאחר קדושת הקליר "אימנתה תעל" לשבת שובה (ראה ע' הכהן, "אימנתה תעל לנמהרים": קדושתא קילירית לשבת שובה", קבץ על יד יג [תשנ"ו], עמ' 1-42), וכותרתה מכריזה: "קדושתא לשבת חולו שלמועד דר' אלעזר ביר' קילר נ"ע". קדושת הקליר לאבל מתאימה לשבת חול המועד פסח ומיועדת לנוהגים, על פי מנהג בבל, להפטיר בשבת זו בחזון העצמות היבשות (יחזקאל לז). כנראה טעה הסופר והועידה לשבת חול המועד סוכות, הסמוכה יחסית לשבת שובה, בדילוג על יום הכיפורים ועל יום ראשון של חג, ימים שבהם השתמש החזן במחזור גדול. על נוהג הקריאה במחזורים קטנים בקהילות ששרידי הפיוטים שאותם קראו הגיעו לגניזה כבר העמדתו במאמרי "קדושתא לשבת וַיִּסַּע לרבי אלעזר ברבי קיליר", ירושתנו ב (תשס"ח), עמ' רכד הערה 4, ואף עתיד אני להרחיב את הדיבור על כך בספרי "קדושתאות הכלאים ופזמוני האנונימוס - עיון מחודש" העתיד לראות אור בקרוב בע"ה בהוצאת האקדמיה ללשון העברית.

17. ראה זולאי, פיוטי ינאי (הערה 2 לעיל), עמ' סג-סח; רבינוביץ, מחזור פיוטי רבי ינאי (הערה 9 לעיל), א, עמ' 236-245; שפיגל, אבות הפיוט (הערה 10 לעיל), עמ' 61-65. הקדושתא "אחזה רעדה" הוקראה בפרשת ויגש הבבלית, שהורגשה כשבת מצוינת, והורקה פעמים רבות מכלי אל כלי, מדפים שהועתקה בהם לעצמה אל דפים ששולבו בהם גם קדושתאות ושברי קדושתאות ששרדו בדרך נס מכיוון שזכו להיקבע למועדים אחרים, שונים מן המועד שקבע להם מחברם. פרק מיוחד בספרי הנזכר בהערה הקודמת יעסוק בצורותיה השונות של הקדושתא "אחזה רעדה" בגניזה. יעקב מאן, שזיהה לראשונה את הקטע טיילור-שכטר C2.60, כסבור היה שקטע הדרשה החוצץ בכתב יד זה בין פיוט ו לפיוט ח אף הוא מתחת ידיו של ינאי יצא (J. Mann, *The Bible as Read and Preached in the Old Synagogue*, Cincinnati 1940-1966), החלק העברי, עמ' פו), ברם כבר הראה זולאי (ראה שם) כי בכתבי יד מאוחרים המביאים קטעים מקדושתא זו מצויה תוספת, מעין דרשה שקטעים מן הקדושתא משמשים לה פרפרזה.

18. הקדושתא כולה עתידה לראות אור בידי בע"ה.

מהדורת הקדושתא

נוסח הפנים = נ (הקטעים מצטרפים לכתב יד רצוף אחד):
 ניו-יורק, אדלר 2892.10 (טורים 1-6, עד “דבר” בפסוק ג של שרשרת הפסוקים)
 ניו-יורק, אדלר 2152.91 (טורים 7-13, עד “נחנן”)
 ניו-יורק, אדלר 2892.9 (טורים 13-18, עד “וד” בפסוק ד של שרשרת הפסוקים)
 קיימברידג', Or. 1080 7.8 (טורים 19-41, עד “נון”)
 ניו-יורק, אדלר 2892.8 (טורים 41-54, עד “בשער”)
 ניו-יורק, אדלר 2152.90 (טורים 54-66, עד “תשמיע”)
 ניו-יורק, אדלר 2892.7 (טורים 66-90)
 פריז, כ”ח IV C 321 (טורים 91-124, עד “מגדולים”)
 ניו-יורק, אדלר 2151.21 (טורים 124-132)

מקורות נוספים

אוקספורד, 2743.1 (=f.48), דפים 27-29 (טורים 24-27, 34-41, 56-61) = א
 (העתקה וניתוח אצל מ' זולאי, “מחקרי יניי”, ידיעות המכון לחקר השירה
 העברית ב [תרצ"ו], עמ' שלה-שמה).
 קיימברידג', טיילור-שכטר ס"ח 149.4 (טורים 34-40) = ב

אזכור (העתקה וניתוח שם, עמ' שלה-שלה)
 ההתחלות “אתא יום וקרבו ימים” (פיוט ו), “אם (!) לך שלטון בכל חיי” (פיוט ז),
 “אז בהקרא באזני עניו מות” (פיוט ה) נזכרות בכ”י מוסרי VIII 43 + טיילור-שכטר
 Misc. 35.165

פרסומים קודמים

מ' זולאי, פיוטי יניי, ברלין תחר”ץ, עמ' רנד-רנו (טורים 19-41, 56-61)
 צ”מ רבינוביץ, מחזור פיוטי רבי יניי לתורה ולמועדים, ב, ירושלים תשמ”ז, עמ'
 185-190 (טורים 19-41, 56-61)
 ש' שפיגל, אבות הפיוט: מקורות ומחקרים לתולדות הפיוט בארץ ישראל, בעריכת
 מ”ח שמלצר, ניו-יורק וירושלים תשנ”ז, עמ' 85-89 (טורים 1-6, 13-18,
 41-54, 66-90)

פירושים נוספים

נ”מ ברונזניק, פיוטי יניי – ביאורים ופירושים, ירושלים תשס”א, עמ' 379-380
 נ”מ ברונזניק, פיוטי יניי – ביאורים ופירושים, כרך משלים, ירושלים תשס”ה, עמ'
 206-208
 ש' ליברמן, “חזנות יניי”, סיני ד (תרצ”ט), עמ' רמב-רמג

הקיצורים הביבליוגרפיים

ביאורים = נ"מ ברונזניק, פיוטי יניי - ביאורים ופירושים, ירושלים תשס"א
 ביאורים² = נ"מ ברונזניק, פיוטי יניי - ביאורים ופירושים, כרך משלים, ירושלים
 תשס"ה

בית המדרש = בית המדרש, מהדורת א' ילינק³, ירושלים תשכ"ז
 במ"ר = מדרש רבה לספר במדבר, בתוך מדרש רבה, ניו-יורק וברלין תרפ"ד
 בר"ר = מדרש בראשית רבה, מהדורת י' תיאודור וח' אלבק², ירושלים תשכ"ה
 דב"ר = מדרש רבה לספר דברים, בתוך מדרש רבה, ניו-יורק וברלין תרפ"ד
 דב"ר ליב' = מדרש דברים רבה, מהדורת ש' ליברמן², ירושלים תשנ"ב
 M. Rand, *Introduction to the Grammar of Hebrew Poetry in Byzantine Palestine*, New Jersey 2006

מדרש תהלים = מדרש תהלים המכונה שוחר טוב, מהדורת ש' בובר, וילנא תרנ"א
 מחזור ר"ה = מחזור לימים הנוראים - ראש השנה, מהדורת ד' גולדשמידט,
 ירושלים תש"ל

מכילתא = מכילתא דרבי ישמעאל, מהדורת ח"ש האראוויטץ וי"א רבין², ירושלים
 תשנ"ח

ספרי דברים = ספרי על ספר דברים, מהדורת א"א פינקלשטיין, ברלין ת"ש
 פיוטי יוסי = פיוטי יוסי בן יוסי, מהדורת א' מירסקי², ירושלים תשל"ז
 פיוטי יניי = מ' זולאי, פיוטי יניי, ברלין תחר"ץ
 פיוטי פינחס = ש' אליצור, פיוטי רבי פינחס הכהן, ירושלים תשס"ד
 פס"ר = פסיקתא רבתי, מהדורת איש-שלום, וינה תר"ם
 פרקי לשון = ח' ילון, פרקי לשון, ירושלים תשל"א

סימני ההתקנה

אָ = קריאת האות מסופקת

[..] = חסר חלק ממילה

[...] = חסרה מילה שלמה או יותר

« » = השמטת המעתיק שהושלמה על ידי המהדיר

< > = קיצור שהושלם על ידי המהדיר (במקרה הצורך הושמט הציון "וג'")

קד[וש]תא דאבל

א

אֲתָהּ אֹמֵר וְעוֹשֶׂה // בְּמַעֲשֵׂיךָ רְצוֹנָךְ תַּעֲשֶׂה
גַּם לְעוֹשִׂיהוּ אֵיךְ עוֹשֶׂה // דָּבָר יַעֲנֶה מֶה תַּעֲשֶׂה

הִלְהִין לֹא סִיבַר עֲנָיו לְמוֹת // וְעַת לְלִדַת / וְעַת לְמוֹת
זַעַק עֲנוֹת בְּעִגְמוֹת // חֵי אָנָּא לֹא אָמוֹת

טַעַם הֵן הָאָדָם // יִידְעָתָה לְעֲנָיו מְכַל אָדָם 5
כִּי זֶה סוּף כָּל הָאָדָם // לְמוֹת הֵן קָרְבוּ יִמִּיד כְּאָדָם

ככ(תוב) ויאמר יי אל משה הן קרבו «ימיד» למוֹת (קרא את יהושע והתיצבו באהל מועד ויאצונו וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד) <דב' לא, יד>
ונא(מר) אם לא בכיתי [לק]שה יום עגמה נפשי ל[א]כיון (איוב ל, כה)
ונא(מר) כאשר דבר מלך שלטון (ומי יאמר לו מה תעשה) <קה' ח, ד>
ונא(מר) יקר בעיני ייי המותה לחסידיו (תה' קטז, טו)
ונא(מר) קטון וגדול שם הוא (ועבד חפשי מאדניו) <איוב ג, יט>

שינויי נוסח (מילים מנוקדות משרשראות הפסוקים ומשאר הציונים שבטקסט הועמדו כניקודן בפנים)
1 רצונך] רצונך נ 2 לעושיהו] לעושיהו נ עושה] עושה נ דבר יענה] דבר יענה נ 3 הלהן] הלהן נ סיבר עניו למוֹת] סיבר עניו למוֹת נ 4 זעק ענות בעגמות] זעק ענות נ 5 יידעתה] יידעתה נ 6 למוֹת] למוֹת נ

פירוש

1 אתה אומר ועושה: השווה "ברוך אומר ועושה גוזר ומקיים" (בבלי ברכות נו ע"ב), והשווה בברכת ברוך שאמר שלפני פסוקי דזמרה. במילים אלה פותח יניי את הקדושתא לבראשית לו, א (פיוטי יניי, עמ' נא, טור א). במעשיך רצונך תעשה: לרעיון השווה "כי כל אשר יחפץ יעשה" (קה' ח, ג). 2 גם לעושיהו וכו': על פי יש' מה, ט וקה' ח, ד. צריך להניח שיש פסיחה בטור: "גם לעושיהו איך עושה / דבר [=שליח העושה את דבר אדוניו] יענה מה תעשה". אמנם הפסיחה היא תופעה נדירה ביותר בפיוטי יניי, אך השווה "ראו בנבואה כי נביא בו / יעלה [=שמשה יעלה על הר נבו] ולא רץ לא יבוא" (פיוטי יניי, עמ' רכח, טור טז). 3 הלהן לא סיבר: הלשון על פי רות א, יג. הלהן: בהקשר זה הצורה משמשת בהוראה 'אמנם', 'הן'. הצורן ה־ משמש באופן רטורי, והוא שימוש ידוע בפיוטי יניי; ראה פרקי לשון, עמ' 309-313. עניו: כינוי למשה, על פי במ' יב, ג. עת ללדת ועת למוֹת: קה' ג, ב. השווה את דברי המדרש: "אמר להם משה עת היא לכל דבר, עת היתה שאהא גזור והקב"ה עושה ועת באת שאהא מתחנן ואיני מתקבל, שנא' כי עת לכל [שם, א]. התחיל משה מתחנן לפני הקב"ה ואומ' [...] אתה אמרת לי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם [וי' יח, ה], ועשיתי אותם, ואמרת לי מות בהר [דב' לב, נ] (דב"ר ליב', ואתחנן [עמ' 44]). 4 אנא לא אמוֹת: ללשון השווה "אנא ה' אל נא נאברה" (יונה א, יד). לא אמוֹת: תה' קיח, יז (ראה בשרשרת הפסוקים של המשלש). 5 טעם הן האדם וכו': על פי "אל הקב"ה הן קרבו ימיד" (דב' לא, יד), "אל מה הנאה יש שאני מת, אל הן מכוֹס של אדם הראשון, שנא' הן האדם היה [בר' ג, כב] ולפי' אתה מת" (דב"ר ליב', וילך [עמ' 124-125]). לעניו מכל אדם: ראה בפירוש לטור 3. 6 כי זה סוף כל האדם: על פי קה' ז, ב ושם יב, יג.

ונא(מר) אין אדם שליט בְרוּחַ לְכֻלּוֹ אֶת הַרוּחַ וְאֵין שְׁלוֹטוֹן בְּיוֹם הַמּוֹת וְאֵין מְשַׁלַּח
 בְּמַלְחָמָה וְלֹא יִמְלֹט רֹשֶׁע אֶת בַּעֲלָיו (קה' ח, ח)
 ונא(מר) והוא מהשנא עידיניא (וזמניא מהעדה מלכין ומהקים מלכין ייב חכמתא לחכימין
 ומנדעא לידעי בינה) (דנ' ב, כא)
 ונא(מר) אֶכְּן פְּאָדָם תְּמוֹתוֹן וְכֹאֲחַד הַשְּׂרִים תְּפֹלוּ (תה' פב, ז)
 ונא(מר) מי גבר יחיה (ולא יראה מות ימלט נפשו מיד שאול סלה) (שם פט, מט)
 ונא(מר) [עת] ללדת ועת למות עת לטעת ועת לעקור נטוע (קה' ג, ב)
 ונא(מר) ואתה הוא ושנותיך לא יתמו (תה' קב, כח)

א'

יתמו חטאים / ואין עוד חטאים / מגנינו במבטחים

ב(רוך) מגן אב(רהם)

ב

משאול קשה קנאת עניו // נס מראה עת שרו עניו
 סררת משרתו לעניו // ענו חצה בינו לבניו

10 פתח האוהל צג הרב // צעיר פנימה הוקרב
 קרוב רחוק / ורחוק הוקרב // רם כמו לפני ערב

7 חטאים מגנינו במבטחים] חטאים מגנינו במבטחים נ 8 משאול קשה] משאול קשה נ עניו
 עניו נ עת שרו עניו] עת שרו עניו נ 9 סררת משרתו לעניו ענו חצה בינו לבניו] סררת
 משרתו לעניו ענו חצה בינו לבניו נ 10 פתח האוהל צג הרב צעיר פנימה הוקרב] פתח האוהל
 צג הרב צעיר פנימה הוקרב נ 11 קרוב רחוק ורחוק הוקרב רם כמו לפני ערב] קרוב רחוק ורחוק
 הוקרב רם כמו לפני ערב נ

7 יתמו חטאים ואין עוד חטאים: על פי תה' קד, לה. ושמא יש לגרוס "יתמו חטאים" וכו' על פי דרשת
 ברוריה לפסוק: "מי כתיב חוטאים חטאים כתיב, יסופין חייביא [צ"ל יסופון חובייא], מיד ורשעים עוד
 אינם" (מדרש תהלים קד, כז [עמ' 448]; וראה גם בבלי ברכות י ע"א). 8-13 משאול קשה וכו':
 הפיוט מתבסס על דברי המדרש: "אמ' משה לפני הקב"ה מפני יהושע תלמידי אני מת, יכנס הוא
 לשורה ואני אצא, אמ' ליה הקב"ה עשה לו כאשר עשה לך, א"ל הן. קרא את יהושע והתיצבו [דב'
 לא, יד], השכים משה אחריו, א"ל, ר' יהושע [...] א"ל, ר', מה אתה מבקש [...] א"ל אמ' לי הקב"ה
 ארם [צ"ל ארכי, כלומר שלטון] של יהושע דוחקני [...] וקבל שאעשה לך מה שהיית עושה לי, היית
 משכים אחרי, אשכים אחריו [...] א"ל יהושע כל מה שר' גזור עלי אקבל ע"מ שאראה פני רב. עשה
 לו כל מה שהיה עושה לו. [כיון שנכנסו] לאהל מועד וירא ה' באהל בעמוד [דב' לא, טו], ירד העמוד
 ועמד בין משה ליהושע, נמצא יהושע בפנים ומשה בחוץ, צווח משה ואמ' מאה מותין ולא חדא קנאה,
 שימני כחותם על לבך [שה"ש ח, ו], תבע מיתה בפיו" (דב"ר ל"ב, וילך [עמ' 124]). 8 משאול
 קשה קנאת עניו: על פי שה"ש ח, ו (ראה במדרש המובא בפירושו לטורים 8-13). נס מראה: הכוונה
 להתגלות השכינה בעמוד הענן. שרו: ראו. 9 משרתו: יהושע, על פי שמ' כד, יג ועוד (ראה גם
 בטור 36). ענו: צ"ל ענן. 10 צג: עמד. הרב: משה. צעיר: יהושע. צמד הלשונות רב-צעיר על פי
 ב' כה, כג. 11 רם כמו לפני ערב: שיעורו כנראה: כמו שהיה טוב ("ערב") בעיני ה' ("רם").

שְׁלִיט פֶּן וְנִיתְאוּנָן // שְׁדֵי טוֹב חֲסָדָךְ מִחַיִּים נִיתְחַנַּן
תְּלַמִּיד [...] עַת נַחְנֵן // תּוֹכֵס הוֹד וְעָנָן נַעֲנָן

ככ(תוב) וִירָא יִי באוהל בעמוד ענן ויעמד עמוד הענן על פתח האהל (דב' לא, טו)
ונא(מר) בעמוד ענן ידבר אליהם ושמרו (!) עדותיו וחוק נתן למו (תה' צט, ז)
ונא(מר) כי מי עמד בסוד יי וירא וישמע (!) דברו מי הקשיב דברו וישמע (יר' כג, יח)
ונא(מר) שִׁמְנֵי כחותם על ליבך (כחותם על זרועך כי עזה כמות אהבה קשה כשאל
קנאה) (שה"ש ח, ו)
ונא(מר) כי טוב חסדך מִחַיִּים שְׁפָתַי יִשְׁבַּחוּנְךָ (תה' סג, ד)
ונא(מר) צדיק אתה יי וישר משפטיך (שם קיט, קלז)

ב¹

מִשְׁפָּטֶיךָ יִשְׂרָיִם / דִּינֶיךָ מִיִּשְׂרָיִם / בְּטַלְלֵי תַחֵי נַחְשָׁרַיִם
(ברוך) מחיה המ(תים)

ג

15 יוֹם מִיתָה כְּסִיתָה מִכָּל יְצוֹר // יוֹם אֶשְׂרָר עֵימָךְ חֲתָרָם וְכַמוֹס וְאֶצוֹר
נִיגְלִיתָה לְחֲסִידֶיךָ / וְגִילִיתָה סוּדֶיךָ // יוֹמָם וְעֵיתָם / נַעֲלָם מֵאֵיתָם
יְמֵי תְּמִימִים יִדְעָתָה / וְלֹהֶם לֹא יִידְעָתָה // חַיִּיהֶם חֲקָרְתָה / וּמִיָּתָם יִקְרָתָה
יְמִיהֶם בְּקִרְוֹב לְמוֹת לֹהֶם תִּגְלַע // יֵה הֶעֱתִיד מוֹת לְבַלַּע

12 וְנִיתְאוּנָן] וְנִיתְאוּנָן נ מַחַיִּים נִיתְחַנַּן] מַחַיִּים נִיתְחַנַּן נ 13 תְּלַמִּיד (בגיליון) נ
נַחְנֵן תּוֹכֵס] נַחְנֵן תּוֹכֵס נ וְעָנָן נַעֲנָן] וְעָנָן נַעֲנָן נ 15 מִיתָה] מִיתָה נ יְצוֹר] יְצוֹר נ עֵימָךְ
עֵימָךְ נ וכמוס ואצור] וכמוס ואצור נ 16 נִיגְלִיתָה לְחֲסִידֶיךָ וְגִילִיתָה] נִיגְלִיתָה לְחֲסִידֶיךָ
וְגִילִיתָה נ וְעֵיתָם] וְעֵיתָם נ מֵאֵיתָם] מֵאֵיתָם נ 17 יִדְעָתָה] יִדְעָתָה נ 18 בְּקִרְוֹב לְמוֹת]
בְּקִרְוֹב לְמוֹת נ

12 שליט: משה. הלשון על פי קה' ח, ח (ראה בשרשרת הפסוקים של המגן). טוב חסדך מחיים: תה'
סג, ד (ראה בשרשרת הפסוקים). לרעיון השווה את דברי המדרש המובא בפירושו לטורים 8–13:
"ואמ' מאה מותין ולא חדא קנאה", כלומר טוב למוֹת מאה מיתות מלקנא (ביהושע שחסי ה' גברו
עליו וניטלו ממני). ניתחנן: הלשון על פי דב' ג, כג (וראה גם בדברי המדרש המובא בפירושו לטור 3).
13 תלמיד: יהושע. נחנן: מוסב על יהושע. וכן כל שאר הטור. תוכס: כמו "כוסה"; צורה פועלית
משנית בהשרשת התי"ו. וענן נענן: כוסה בענן. 14 נחשרים: יורדים בשפע כמו גשם; מלשון
"חשרת מים" (שמ"ב כב, יב). 15 יום מיתה וכו': השווה "שבעה דברים מכוסין מבני אדם ואלו
הן יום המיתה ויום הנחמה [...] ואין אדם יודע [...] מלכות בית דוד אימתי תחזור" (מכילתא ויסע, ה
[עמ' 171]). עימך חתום וכמוס ואצור: על פי דב' לב, לד. 16 וְגִילִיתָה סוּדֶיךָ: השווה עמ' ג, ז.
17 יְמֵי תְּמִימִים יִדְעָתָה וְלֹהֶם לֹא יִידְעָתָה: השווה "ימי תמימים אתה יודע ויום מיתה להם לא מודיע"
בפיוט ד של הקדושתא לבראשית מח, א (פיוטי יניי, עמ' ע, טור כט). ימי תמימים ידעתה: על פי תה'
לז, יח. ומיתתם יקרתה: על פי תה' קטז, טו. 18 יְמִיהֶם בְּקִרְוֹב לְמוֹת: השווה "כך היה צריך לומר
למשה הנה אתה מת. ולא אמר כך אלא הניח אותו ותלה המיתה בימים" (דב"ר ט, א [לד ע"א]).

ככ(תוב) ויקרבו ימי דוד למות (ויצו את שלמה בנו לאמר) (מל"א ב, א)
 ונא(מר) בילע המות לנצח (ומחה אדני יי דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר מעל כל
 הארץ כי יי דבר) (יש' כה, ח)
 ונא(מר) לא אמות כי אחיה (ואספר מעשי יה) (תה' קיח, יז)
 ונא(מר) ימלוך ייי לעולם אל(היך) צ(יון) ל(דר) וד(ר) הללויה (שם קמו, י)
 ואתה קדוש יושב תהילות ישראל אל נא

ד

בְּמוֹת הַרְשָׁע לֹא תַחֲפוּץ // וּבְמוֹת צְדִיק אֵיךְ תַּחֲפוּץ
 כִּי לְמַעַן תִּצְדַּק בְּדַבְרְךָ // בְּרָשָׁע וְצְדִיק תִּקְיָם דְּבַרְךָ
 מְצִיל צֶאֱן אָדָם מִלְמוֹת // הַקָּשִׁיב הֵן קָרְבוּ יְמֵיךְ לְמוֹת
 לְמַעַן אֲמוֹנָה אוֹמֵן תֵּאֱמָן // כִּי אַתָּה אֵל אֲמוֹנָה אֱלֹהֵי אֲמָן
 צְדִיק לְצְדִיקִים / יֵשֶׁר לְיֹשְׁרִים // תְּמִים לְתַמִּימִים / חֲסִיד לְחֲסִידִים
 חי וקיים מרום נורא וקדוש

ה

אֲז בְּהִיקְרָא בְּאֲזַנֵי עֲנִיו מוֹת // הַשִּׁיב פָּנֵי אֵל לְמָה אֲמוֹת
 בֶּן נוּן אִם אֲשֶׁרֶת / כְּמוֹ אֲשֶׁר שִׁירַת // אַחִיָּה וְאַחִיָּה / לְמִשְׁרְתֵי מִשְׁרַת 25

20 בדברך] בדברך נ 21 מלמות] מלמות נ קרבו] קרבו נ למות] למות נ 22 תאמן] תאמן נ 23 לישרים תמים] לישרים תמים נ חסיד לחסידים] חסיד לחסידים נ 24 בהיקרא] בהיקרא נ עניו] עניו נ מות] מות נ מות א השיב] השיב נ פני אל] לאל חי א אמות] אמות נ אמות א 25 אשרת] אשרת נ שירת א שירת] שירת נ אחיה] אחיה נ למשרתי משרת] למשרתי משרת נ !למשרתי! משרת א

למות: הניקוד על פי כתב היד, אך שמה צ"ל למוֹת. תגלע: תגלה. מוות לבלע: על פי יש' כה, ח (ראה בשרשרת הפסוקים). והשווה "עד יבולע מות" בפיוט ג של הקדושתא לבראשית מח, א הנזכרת לעיל (פיוטי יניי, עמ' טז, טז טור כב). 19 במות הרשע לא תחפוז: על פי יח' לג, יא; יח, כג. 20 למען תצדק בדברך: תה' נא, ו. בדברך: הניקוד על פי כתב היד. 21 מציל צאן אדם מלמות: משה, שהציל את ישראל ("צאן אדם", על פי יח' לו, לח) ממוות אחרי חטא העגל (ראה שמ' לב, לב). הקשיב: מפי ה'. 22 למען אמונה אומן תאמן: כדי שתתקיימנה גזרתו של ה' והאמונה בו. אמונה אומן: יש' כה, א. אל אמונה: דב' לב, ד. השווה "כיון שראה משה שאין בריה יכולה להצילו מדרך המות באותה שעה אמר הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא [שם, שם] (דב"ר יא, ו [לט ע"א]). אלהי אמן: יש' סה, טז. 23 צדיק ... ישר: צמד הלשונית על פי דב' לב, ד. תמים לתמימים חסיד לחסידים: על פי תה' יח, כו. 24 מות: על פי "ומת בהר" (דב' לב, נ). למה אמות: השווה "לא אמות / למה אמות" ברהיט לוזאת הברכה של פינחס הכהן (פיוטי פינחס, עמ' 559, טור 1). 25 בן נון וכו': ראה בפירושו לטורים 8-13.

גודל זיקנה ושיבה עוֹטְרָה בו // וְהַשְׂכִּים כְּתַלְמִיד קוֹרָא לְרַבּוֹ
 דִּילְג לְסוֹמְכוֹ / נְמוּ אֲשֶׁר סִימְכוֹ // וּבִיַּצֵּר סְמוּךְ הוֹסְמָךְ / וַיְדִיּוּ עָלָיו סְמוּךְ
 הוֹמֵר מְנַהֵג / וְנִישְׁתַּנְּה עֵי[דִן] // וּבַעֲמַד עוֹמְדִם עֲמֹד עֲצוּר [בְּ]עֲנָן
 וְצַעִיר נִיִּתְחַבֵּר / [...] נִיתַגְבֵּר // וְהִסְתֵּר דְּבַר / עִימוּ נִידְבָּר
 זֶה מֵה דִּיבֵר בְּךָ נֶאֱמָר שְׁאֵלוֹ // וְלֹא גִילָה לוֹ / וְלִמְאֹד חָרָה לוֹ 30
 חִימָה וְקִינָאָה כְּבֹדָה בּוֹ עַד מוֹת // וּפִץ לְקִנּוּאִים טוֹב הוּא הַמּוֹת
 טוֹב הוֹטֵב לִי / בַּעַת נֶאֱמָר לִי // עֲלָה אֵלַי הַהֲרָה וְהָיָה שֵׁם
 יַחַד הוֹדַע לִי / בַּעַת נֶאֱמָר לִי // עֲלָה אֶל הַר הָעֵבְרִים וּמוֹת שֵׁם
 אל נא לעולם תוערץ ועד לעולם תוקדש וג'

26 זיקנה] זקנה א ושיבה] ושיבה נ עוטר] עוטר] עוטר] נ עיטר א ב] בו נ קורא לרב] קורא לרבו נ 27 לסומכו] לסומכו נ נמו] כמו א סימכו] סימכו נ ובייצר] ובייצר נ ובייצר א סמוך הוסמך] סמוך הוסמך נ וידיו] וידו א עליו] עליו נ 28 ונישתנה] ונישתנה נ ובעמד עומד] ובעמד עומד נ וניתחבר] וניתחבר נ וניתגבר] וניתגבר נ והסתר] נידבר נ 30 מה דיבר בך] מה דיבר בך נ 31 כבדה] כבדה נ מות] מות נ לקנואים] לקנואים נ הוא המות] הוא המות נ 32 הוטב] הוטב נ עלה] עלה נ 33 הודע] הודע נ עלה] עלה נ הר העברים ומות] הר העברים ומות נ

26 גודל זיקנה ושיבה עוטר] בו: על פי "עטרת תפארת שיבה" (מש' טז, לא). והשכים: הלשון על פי המדרש המתפייט (ראה בפירושו לטורים 8-13). 27 דילג לסומכו וכי: השווה במ' כז, פס' יח, כג. נמו: צ"ל קמו, כככ"א. סימכו: הכוונה כנראה ליהושע ששירת ("סימך") את משה. ובייצר סמוך הוסמך וידיו עליו סמך: "יהושע הוסמך ממש בלב שלם, כי משה סמך עליו את שתי ידיו" (ביאורים², עמ' 207). השווה את דברי המדרש: "כך אמר הקב"ה למשה וסמכת את ידך עליו (במ' כז, יח) יד אחת. מה עשה ויסמך את ידיו ויצוהו [שם, כג]. לקיים מה שנא' טוב עין הוא יברך [מש' כב, ט] (במ"ר כא, טז [קסז ע"א]). ובייצר סמוך: הלשון על פי יש' כז, ג; והשווה את התרגום על אתר: "בלבב שלים". 28 הומר מנהג ונישתנה עידן: משה הפך למשרת ויהושע הפך לרב. ונישתנה עידן: השווה דנ' ב, פס' ט, כא (ראה בשרשרת הפסוקים של המגן). ובעמד: כנראה צ"ל וּבְעַמְד (על פי הגהתו של זולאי), אך אולי יש לנקד וּבְעַמְד (באותה הוראה). ובמעמד עומדים עמד עצור בענן: במעמד שניהם עמד יהושע מכוסה ומפורש ("עצור") בענן ומשה נשאר בחוץ. 29 וצעיר ניתחבר: יהושע התייחד עם השכינה. וצעיר: השווה בטור 10. [...] ניתגבר: נראית הצעת הפירוש של ברונזניק: "דיבור ה' נתגבר עליו" (ביאורים, עמ' 380). והסתר דבר: מש' כה, ב. עימו: עם יהושע. 30-31 זה מה דיבר וכי: על פי ניסוח אחר של המדרש המובא בפירושו לטורים 8-13: "משנסתלק עמוד הענן הלך משה אצל יהושע וא"ל מה אמר לך הדבור. א"ל יהושע כשהיה הדבור נגלה עליך יודע הייתי מה מדבר עמך? אותה שעה צעק משה ואמר מאה מיתות ולא קנאה א"ל (דבר' ט, ה [לה ע"א]). 30 זה: כינוי לה', על פי שמ' טו, ב. דיבר בך: הלשון על פי במ' יב, ב. נאמן: כינוי למשה, על פי שם, ז. 31 לקנואים: למקנאים (בינוני פעול במשמעות בלתי סבילה). ושמה יש לנקד לקנואים. 32 עלה אלי ההרה והיה שם: שמ' כד, יב. 33 הודע: צ"ל הודיע. עלה אל הר העברים: דב' לב, מט. ומות שם: על פי שם, נ (השווה בטור 24).

ובכן ויאמר יי אל משה הן קרבו ימיך למות (קרא את יהושע והתיצבו באהל מועד ואצונו וילך משה ויהושע ויתיצבו באהל מועד) (דב' לא, יד)

1

אָתָּא יוֹם וְקָרְבוּ יָמַיּים // לָלוּן וְלִהְיִי לְקֶץ הַיָּמִין
בְּקִרְאָךָ לְצִיר עֲתִיק יָמַיּים // קָרָא רָאוּ יָמַיּים עִם יָמַיּים 35

גָּעָה הָעֵת וְקָרַב זְמַן // מְשַׁרְתַּ מְבַחֲרֵי יוֹזְמָן
דַּע פִּי מִזְמָן הוּא יוֹזְמָן // כִּי לִפְלַ עֵת וְלִפְלַ זְמַן
הַגִּיעָה עֵת וְגַם עוֹנָה // לְנִקְרַת הַצּוֹר פָּאָז בּוֹ נָא
וְיִוצַע לָךְ עָרַס רַעֲנָנָה // וְעַל נוֹחֵךְ יִפּוֹרֶשׁ עֲנָנָה

(נוסח כתבי היד א, ב)

הַקָּרַב יוֹם לְהִיאָסֵף לְמִלּוֹנָךְ // וּמְשַׁרְתָּךְ יִנְהַג מִחֲנָךְ
וְעֲלִיו שֵׁית הוֹדָךְ וְחִינָךְ // וְתַחֲסוּס עָלָיו עֵינָךְ

34 אתא [אתא] אָתָּא נ אָתָּה א וקרבו ימים [ללון] וקרבו ימים [ללון] נ ולהקיץ [ולהקיץ] נ להקיץ א
35 ימים [ימי] א קרא [קרא] קרא נ קרא א ראו [ראו] נ 36 העת [העת] געת נ עת א וקרבו זמן
משרת מבחוריו [וקרב זמן משרת מבחוריו] נ יוזמן [יוזמן] נ יוזמן א ב 37 דע [דע] נ מזמן [מזמן]
מזמן נ הוא [הוא] הוא נ זה א יוזמן [יוזמן] נ ולכל זמן [ולכל זמן] נ 38 עונה [עונה] נ
כאז בו נא [כאז בו] נא נ 39 ויוצע [ויוצע] נ רעננה [רעננה] נ נוחך [נוחך] נ עננה [עננה] נ
(חילופים בנוסח א, ב: 38 להיאסף] להאסף ב ינהג] ינהג א 39 וחינך [וחינך] א והדך ב
[תחוס] וְתַחֲסוּס א)

34 אתא יום וכו': בפיוטי ו נוהג יני להביא מילה מראש שמו של הסדר כמילת קבע, ובמקרה שלנו יש לראות את המילה הן כפותחת כל מחרוזת ממחרוזות הפיוט: "הן אתא יום" וכדומה. ללון ולהקיץ לקץ הימין: על פי "תנוח ותעמד לגרלך לקץ הימין" (דני' יב, ג). 35 בקראך לציר עתיק ימים: כשאתה ה' ("עתיק ימים", על פי דני' ז, ט) קראת למשה ("ציר"). ימים עם ימים: מה שונים הימים האלה (ימי מות?) מן הימים ההם (ימי גדולתי). לצירוף השווה "אזכירה ימים עם ימים / ימי ירמיהו עים ימי משה" (פיוט ט³ לשבת דברי; פיוטי יני, עמ' רצה, טור ג). 36 געה העת וכו': השווה "בעת ההיא [דב' ג, כג] באיזה עת באותו עת שנתמנה יהושע שנאמר ואת יהושע צויתי [בעת ההיא; שם, כא]" [דב"ר ב, ד [ח ע"א]]. געה: הגיעה. משרת מבחוריו: יהושע, על פי במ' יא, כח. 37 דע כי מזמן הוא יוזמן: השווה "א"ל [ה' למשה] כך עלתה במחשבה [...] דור ודור ומנהיגיו, עד עכשיו היה חלקך לשרת לפני, ועכשו נטלת אתה חלקך והגיע שעה של יהושע תלמידך לשרת" (דב"ר ליב, ואתחנן [עמ' 41]). לכל עת ולכל זמן: על פי קה' ג, א (השווה בפירושו לטור 3). 38 עת וגם עונה: לצמד הלשונות השווה "הנה בעת והעונה" (סילוק לבראשית מד, יח; פיוטי יני, עמ' סז, טור פח). לנקרת הצור כאז בו נא: כמו בעת התגלות השכינה; על פי "והיה בעבר כבדי ושמתך בנקרת הצור" (שמ' לג, כב). בו: כמו "בוא". 39 ויוצע: ללשון השווה "וירד הקב"ה ליטול נשמתו של משה וג' מלאכי השרת עמו [...] מיכאל הציע מטתו של משה" (דב"ר יא, ו [ע"א]). ערס רעננה: הלשון על פי שה"ש א, טז. ועל נוחך יפורשו עננה: ועל מיטתך יפרש ענן ה'. יפורשו עננה: על פי איוב כ, ט.

- 40 זרח שְׁמֶשׁ שְׁמֶשֶׁךְ // וּלְמִקְוֵמוּ יְבוֹאָ שִׁמְשֶׁךְ
 חֲנוּט נֹון כְּמוֹ אֲשֶׁר שִׁמְשֶׁךְ // יִשְׁ[רת] הוּא כְּשִׁימוֹשֶׁךְ
- טְסָה פְקוּדַת קְרִיאַתְךָ // וְהוֹגְשָׁה קְדַמַּת קְרִיאַתְךָ
 יְצִיר לֹא יָדַע קְבוּרַתְךָ // עַד תֵּאֲתָא בְּרֵאשׁ חֲבוּרַתְךָ
- כֹּלֹו תְּפִילוֹת תַּחֲיִנְתְּךָ // לְהֶאֱסֹף לְמִנּוּחַתְךָ
 45 לְמִשְׁרַתְךָ לְמַד עֲנוּוֹתְךָ // לְהִנְהִיג עֲדָר מְרַעִיתְךָ
- מְלֵאוּ שְׁנוֹת מֵאָה וְעֶשְׂרִים // סוּדִיךָ לְבָן נֹון [..]ל[.] נְמִסְרִים
 נּוּפְלִים כֹּל פְּאָח[ד] הַשְּׂרִים // כִּי לֹא אֲשָׂא פְּנֵי[י] שְׂרִים

40 זרח] זרח נ זרח א שמשך] שמשך א ולמקומו] למקומו א שימשך] שימשך נ שמשך א
 41 חנוט] חניט א נון] רשום בשולי העמוד נ כמו] ליתא א שימשך] שימשך נ יש[.]
 יש[. נ ישרת א הוא] גם הוא א כשימושך] כשימושך נ 42 טסה] טסה נ והוגשה]
 והוגשה נ קרייתך] קרייתך נ 43 יציר] יציר נ ידע] ידע נ חבורתך] חבורתך נ 44 כולו
 תפילות] כולו תפילות נ להאסף למנוחתך] להאסף למנוחתך נ 45 למשרתך למד
 ענוותך] למשרתך למד ענוותך נ מרעיתך] מרעיתך נ 46 מלאו] מלאו נ סודיך] סודיך נ
 47 השרים כ] השרים פי נ שרים] שרים נ

הפייטן רומז כאן למדרש על מתן תורה: “מאחז פני כסא פרשו עליו עננו [שם] אמר רבי נחום מלמד
 שפירש שדי מזוי שכניה ועננו עליו [על משה]. אמר לפניו רבון של עולם מתיירא אני שמא ישרפוני
 [המלאכים] בהבל שבפיהם. אמר לו אחוז בכסא כבודי והחזר להם דבר” (פס”כ כ [צח ע”א]). כוונת
 הרמז היא שנגזרה מיתה על משה למרות גדולתו המיוחדת. 40 זרח שמש וכו’: השווה “זורח
 השמש ובא השמש וגו’ קה”א א, ה [..] קודם שלא השקיע שימשו שלמשה הזריח הקב”ה שימשו
 שליהושע” (בר”ר כג, ב [עמ’ 619–620]). 41 חנוט: פרח (השווה שה”ש ב, ג), היינו בן. ישרת
 הוא: נוסח כ”י א הוא “ישרת גם הוא”, אך בכ”י נ אין די מקום בליקוי כדי להשלים את המילה
 “גם”. 42 פקודת קריאתך: פקודת ה’ הקוראת את משה אליו, כלומר פקודת המוות. קדמת
 קרייתך: לפני מותך. הכוונה היא שגזרת המוות נגזרה על משה מאז (השווה בטור 37). קרייתך: כמו
 “מקרה” (ראה קה”ג, יט). 43 יציר לא ידע קבורתך: על פי דב’ לד, ו. עד תאתא בראש חבורתך:
 השווה “יתא ראשי עם [דב’ לג, כא] [..] מלמד שעתיד משה ליכנס בראש כל חבורה וחבורה” (ספרי
 דברים, שנה [עמ’ 418]). 44 כולו: נסתיימו, כלומר לא נתקבלו. הניקוד על פי תה”עב, כ. להאסף
 למנוחתך: והגיע זמנך למות. הלשון על פי דב’ לב, נ. 45 למשרתך למד ענוותך: השווה במ’ כז,
 יח. עדר מרעיתך: את ישראל. לדימוי העדר ראה שם, יז. 46 מלאו שנות מאה ועשרים: על פי דב’
 לא, ב; וראה את דרשתו: “ומניין שבשבעה באדר נולד משה שנ’ ויאמר אליהם בן מאה ועשרים שנה
 אנכי היום [שם, שם], שאין ת”ל היום, מה ת”ל היום, שהיום מלאו שנותיו” (תוספתא סוטה יא, ו).
 [..]ל[.]: כנראה יש להשלים [ה]ל[א]. סודיך לבן נון [..]ל[.] נמסרים: השווה “בשעה שאמ’
 יהושע ברוך שבחר בצדיקי’ נטלו מסורות החכמה ממשו ונתנו ליהושע, ולא היה יודע משה מה היה
 יהושע דורש” (דב”ר ליב, ואתחנן [עמ’ 41]). 47 נופלים כל כאחד השרים: הכול מתים, כשרים
 כפשוטי עם; על פי תה”פ, ז. לא אשא פני שרים: על פי איוב לד, יט.

סַחְתִּי דָבָר וְאֵיךְ אָשׁוּב // וּדְבָרֵי רִיקָם לֹא יָשׁוּב
 עַל הַכֹּל אֹפֶן יָשׁוּב // אֶל תּוֹסֵף דְבָר אֲלֵי שׁוֹב

50 פְּקֻדָּתֶיךָ כִּי תַעֲלֶה // וּמִיִּתְתֶךָ מִכָּל תַּתְעֲלֶה
 צְפוּנָךְ כְּבוֹד יִתְמַלֵּא // וּמִרְאֲשׁוֹתֶיךָ פּוֹעֵלֶךָ תַּחֲלֶה

קָרָא מוֹעֵד וְקָרַב יוֹם // כְּנִקְרָא לְצִיר בְּעֵצִים הַיּוֹם
 רָעִים הִילִילוּ הָהָ לַיּוֹם // וּבְכוּ בְכוּ לְקִשָּׁה יוֹם

[..] עַד צֶדֶק מְשַׁפֵּט // שָׁמַע שׁוֹפֵט בְּשַׁעַר מְשַׁפֵּט
 55 תּוֹדָה שָׁם לְאֱלֹהֵי מְשַׁפֵּט // כִּי כָל דְּרָכָיו מְשַׁפֵּט

ובכן אין אדם שליט ברוח לכלוא את הרוח ואין שלטון ביום המות (ואין משלחת במלחמה ולא ימלט רשע את בעליו) (קה' ח, ח)

48 סחתי דבר] סחתי דבר נ ריקם] ריקם נ ישוב] ישוב נ 49 הכל אופן ישוב] הכל אופן ישוב נ
 ישוב נ טוב] טוב נ 50 פקדתיך] פקדתיך נ ומיתתך] ומיתתך נ תתעלה] תתעלה נ
 51 צפונך כבוד] צפונך כבוד נ פועלך] פועלך נ 52 קרא] קרא נ 53 ובכו בכו] ובכו
 בכו נ 54 שופט] שופט נ 55 שם] שם נ

48 סחתי וכי: על פי יש' נה, יא. 49 על הכל אופן ישוב: על פי מש' כ, כו. אל תוסף דבר אלי: דב' ג, כו. 50 תעלה: השווה בטור 33. ומיתתך מכל תתעלה: השווה "באותה רגע יצאה נשמתו בנשיקה, שני' וימת שם משה עבד ה' בארץ מואב על פי ה' [דב' לד, ה], ולא נתעסק איש בקבורתו לא ישראל ולא א' מן המלאכים, אלא ויקבור אותו בגיא בארץ מואב [שם, ו] " (דב' ר' ליב, ואתחנן [עמ' 42]). 51 צפונך כבוד יתמלא: פירושו כנראה: מקום קבורתך הנסתר יתמלא מכבודם של עליונים; השווה "כי שם חלקת מחוקק ספון [דב' לג, כא], זו קבורתו של משה שנתונה בחלקו של גד והלא לא מת אלא בחלקו של ראובן [...] ומה תלמוד לומר כי שם חלקת מחוקק ספון, מלמד שהיה משה מוטל בכנפי שכינה בארבעת מילים מחלקו של ראובן וחלקו של גד ומלאכי השרת מספידים עליו" (ספרי דברים, שנה [עמ' 417-418]). ומראשותיך פועלך תחלה: פירושו כנראה: תתחנן בפני ה' ["פועלך"] מעל משכבך; השווה את המשך המדרש המובא בפירושו לטור 39: "וגבריאלי פירס בגד של בוץ מראשותיו [...] באותה עעה קרא הקב"ה לנשמה מתוך גופו [...] אמרה לפניו [...] אני אוהבת אותו ואיני רוצה לצאת ממנו". 52 בעצם היום: דב' לב, מח. 53 רעים: כינוי לישראל, על פי תה' קכב, ח. הילילו הה ליום: יח' ל, ב (במקור הפועל הוא צורת ציווי). ובכו בכו לקשה יום: על פי איוב ל, כה. וראה את דרשתו: "עמד לו היום באמצע הרקיע אמ' איני זו ולא שוקע ובן עמרם בעולם, הדה היא אם לא בכיתי לקשה יום [שם, שם] שנתקשה היום כנגדו" (בר"ר צו, כ"י ו [עמ' 1237]). 54 [..] עד צדק משפט: על פי תה' צד, טו. שופט בשער משפט: הכוונה כנראה למשה, שדן את עמו; השווה "סנהדרי גדולה היתה של שבעים ואחד [...] שנאמר אספה לי שבעים איש מזקני ישראל [במ' יא, טז] ומשה על גביהן" (סנהדרין א, ו). 55 לאלהי משפט: על פי יש' ל, יח (וראה גם מל' ב, יז). כי כל דרכיו משפט: דב' לב, ד. ראה בפירושו לטור 22.

					ז
הַמּוֹת	בְּכֵן אֵין שְׁלוֹן בְּיוֹם	חִי	אֲז לָךְ שְׁלוֹן בְּכָל		
[הַמּוֹת]	דִּיבְרַתָּה מִמְּנוּ טוֹב יוֹם	חִי	גַם יוֹם הַוּלְדָת		
לְמוֹת	וְעַרְכָּתָה תּוֹצְאוֹת	חִי	הַכְנָתָה עֲלִילוֹת לְכָל		
מּוֹת	חֲמַתְךָ [חֲמַת מְלֹאכֵי	חִי	זֶה לְפָנֶיךָ] לֹא יִצְדַק		
בְּמוֹת	יּוֹצֵא וְבֹא וְלֹא אַרְיָה	חִי	טוֹב וּמוֹטָב כָּלֵב	60	
הַמּוֹת	לְחֻסִּידִים אֲז יִקָּר	חִי	כִּי לְבַעֲבוֹר יוֹדוּךָ חִי		
מּוֹת	נֹא וְלֹא יִרְאֶה	וְחִי	מִרְאֶךְ מִי יִרְאֶה		
בְּמוֹת	עַל כֵּן אֵין זְכָרְךָ	חִי	סֵלָה תִזְכָּר בְּפִי כָל		
מּוֹת	צְדִיק תִּפְדֶּה מְרוֹעַ	חִי	פְּקוּדָה בִּידֶךָ נֶפֶשׁ כָּל		
הַמּוֹת	רוֹצֵף [הַ] לְשׁוֹבֵב אֲנוֹשׁ עַד יוֹם	חִי	קָיִים וְחִי אַתָּה וּמַחִיָּה כָּל	65	
מּוֹת	תַּעֲצוֹר מִגְּפָה תְּבַלַּע	חִי	שְׁלוֹם תִּשְׁמִיעַ לְכָל		

ככ(תוב) בילע המות <לנצח ומחה אדני יי דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ כי יי דבר> (יש' כה, ח)

ובכן ולך תעלה קדושה כי אתה אלהינו / כי אל חי וקיים אתה

56 אז לך] אֲז לָךְ נ ח[חִי נ המות] המות פז' וּבְכֵן אֵין אדם וג' נ 57 הולדת ח[הולדת חִי דיברתה ממנו] דיברת מנו א המו.. המו.. פז' ובכן אין א' וג' נ 58 הכנתה] היכנתה א ח[חִי נ תוצאות] תוצאות א למות] לְמוֹת נ 59 ח[חִי נ כל חי א מות] מות פז' א' א' נ 60 ומוטב] ומוטב נ ומוטב א יוצא] יוצא א ובא] וְבֹא נ וכא א במות] מות פז' ובכן אין א' נ 61 לבעבור] בעבור א יקר] יקר נ המות] המות פז' ובכן א' א' נ 62 וח[וְחִי נ מות] מות פז' ובכן א' א' נ 63 תזכר] תִּזְכָּר נ במות] במות ובכן אין א' א' נ 64 מות] מות פז' ובכן אין א' נ 65 קיים] קיים נ

56 אין שלטון ביום המות: קה' ח, ח. 57 גם יום הולדת חי וכו': על פי ש, ז, א. 58 הכנתה עלילות לכל חי: על פי שמ"א ב, ג. תוצאות למות: על פי תה' סח, כא. 59 זה: ראה בפירוש לטור 30. לפניך לא יצדק חי: על פי תה' קמג, ב. חמתך חמת מלאכי מות: על פי מש' טז, יד. 60 טוב ומוטב וכו': על פי קה' ט, ד. יוצא ובא: הלשון על פי שמ"א יח, טז ועוד. 61 יודוך חי חי: על פי יש' לח, יט. לחסידים אז יקר המות: על פי תה' קטז, טו. 62 מראך מי יראה וחי: על פי שמ' לג, כ. ולא יראה מות: תה' פט, מט. 63 תזכר בפי כל חי: השווה "יתברך שמך בפי כל חי" בברכת הארץ של ברכת המזון. אין זכרך במות: על פי תה' ו, ו. 64 פקודה בידך נפש כל חי: על פי איוב יב, י. 65 קיים וחי: במקום "חי וקיים". ומחיה כל חי: השווה נח' ט, ו. רוצה לשובב אנוש עד יום המות: השווה "תשב אנוש עד דכא [תה' צ, ג] עד דיכדוכה שלנפש מקבליך" (ירושלמי חגיגה ב, א [עז ע"ג]). 66 תבלע מות: על פי יש' כה, ח.

קָדָם כָּל בְּכַל רְצוֹנָךְ
 רְצוֹנָךְ וּמִמְשַׁל שְׁלֹטוֹנָךְ
 שְׁלֹטוֹנָךְ וּמִוֹרָא תְּקַפֵּךְ
 [תָּ]ק[פָּ]ךְ לְדוֹרוֹת עוֹלָמִים
 [...] עוֹלָמִים 90
 יֵי לְאוֹרְךָ יָמִים
 וְעִימָךְ מְקוֹר חַיִּים
 וּמִשְׁרָתֶיךָ כְּמוֹךְ חַיִּים
 לְכֵן מוֹת לְכָל הַתְּקַנְתָּה
 וְהִנֵּה טוֹב מוֹת רְאִיתָה 95
 שְׂאוֹל וְאַבְדוֹן יִמְנַתָּה
 וּבָה דִּימִיתָה הַשְׁוִיתָה
 הַכֹּל כְּאֶשֶׁר לְכָל
 קְטוֹן לְגִדּוֹל
 נֶעַר לְזָקֵן 100
 צָעִיר לְרֹב
 עֶבֶד לְאֲדוֹנָיו
 שְׁפַחָה לְגִבְרָתָהּ
 חֶלֶשׁ לְגִיבּוֹר
 רֶשׁ לְעֶשִׂיר 105
 בְּלִי רֶשַׁע לְצַדִּיק
 בְּלִי עָוֹל לְעִנּוּי

86 קדם] קדם נ בכל] בכל נ 93 חיים] חיים נ 100 לְזָקֵן] לְזָקֵן נ 105 רש] רש נ 107 עוול לעניו] עוול לעניו נ

86 קדם כל: לשימוש בקדם כמילת יחס ראה מבוא, §16c. 89 לדורות עולמים: הצירוף על פי יש' נא, ט. 91 יי לאורך ימים: תה' צג, ה. 92 ועימך מקור חיים: שם לו, י. 95 והנה טוב מות ראיתה: ראה "בתורתך שלר" מאיר מצאו כתוב והנה טוב מאוד [בר' א, לא] והנה טוב מות" (בר"ר ט, ה [עמ' 70]). 96 שאול ואבדון: מש' טו, יא. ימנתה: זימנת, התקנת. 97 ובה: בשאול. דימיתה השויתה: הכוונה לשוויון בני אדם במוות, כמפורש בטורים 98-105. 98 הכל כאשר לכל: קה' ט, ב. 99 קטון לגדול: על פי איוב ג, יט. 100 נער לזקן: על פי איכה ב, כא. 101 צעיר לרב: ראה בטור 10 ובפירושו על אתר. 102 עבד לאדוניו: על פי איוב ג, יט; יש' כד, ב. 103 שפחה לגברתה: על פי שם, שם. 104 חלש לגיבור: צמד הלשונות על פי יואל ד, י. 105 רש לעשיר: על פי מש' כב, ב. 106-115 בלי רשע לצדיק וכו': הפייטן חולק על הדעה של קהלת: "מקרה אחד לצדיק ולרשע לטוב ולטהור ולטמא לזבח ולאשר איננו זבח כטוב כחטא

	בְּלִי פִּיתָל לְתוֹם	
	בְּלִי זֶר לְזֶן	
110	בְּלִי יָקָר לְזוּלָל	
	בְּלִי טוֹב לְרַע	
	בְּלִי טָמֵא לְטָהוּר	
	בְּלִי קָרוֹב לְרַחוּק	
	כִּי כָל אֶחָד בְּעַצְמוֹ	
115	יֵשׁ לוֹ עוֹלָם בְּפָנָי עֲצָמוֹ	
	וְעַל הַכֹּל תִּתְגַּדֵּל	
	הַמּוֹשֵׁל בַּחַיִּים	
	וְהַשְׁלִיט בַּמִּיתִים	
	הַנֶּעְרָץ בַּתְּחִתּוֹנִים	
120	וְנִקְדָּשׁ בְּעֵלְיוֹנִים	
	בְּקָרוֹשׁ מְשׁוּלָשׁ עוֹנִים	

ככ(תוב) וקרא זה (אל זה ואמר קדוש קדוש קדוש יי צבאות מלא כל הארץ כבודו) (יש' ו, ג)

ט'

מְשׁוּה נְפֹשׁוֹת כָּל יְמֵי חַיֵּיהֶם בְּאַרְץ לְשִׁמְךָ יְאִמְרוּ

קדוש קדוש קדוש ייי צבאות מלא כל הארץ כבודו

קדוש מגבורים וְחַלְשִׁים / קדוש מגדולים וְקִטְנִים / קדוש מעֲנִיִּים וְעֲשִׂירִים

קדוש קדוש קדו[ש] יי צבאות(ות) מלא כל הארץ כבודו

108 פיתל] פיתל נ 109 זר לזך] זר לזך נ 122 משה] משה נ 123 מגבורים] מגבורים נ

הנשבע כאשר שבועה ירא" (קה' ט, ב). המילית בלי משמשת כאן להוציא את הזוגות הנמנים בטורים 106-113 מכלל הזוגות הנמנים בטורים 99-105, והוראתה אפוא ילא'. 108 פיתל: עיקש. לתום: כמו "לתם". 109 זר לזך: לצמד הלשונות השווה בסליחה "אין לנו כהן גדול" ליוסי בן יוסי: "ואיך נעבוד לזך / זר מעביד בנו" (פיוטי יוסי, עמ' 210, טור 3); וגם אצל יניי: "תולדות זך וזר [ספק: וזר]" (פיוטי יניי, עמ' לו, טור ל). 110 יקר לזולל: צמד הלשונות על פי יר' טו, יט. 113 קרוב לרחוק: לצמד הלשונות השווה בטור 11. 115 יש לו עולם בפני עצמו: ראה "אפעלפי שהכל טועמים טעם מיתה אלא כל צדיק וצדיק יש לו עולם בפני עצמו" (בר"ר צו, כ"ו ו [עמ' 1237]). 119-120 הנערץ ... ונקדש: צמד הלשונות על פי יש' כט, כג. 121 בקדוש: אפשר לנקד גם בקדוש. 122 משה נפשות: כינוי לה' (ראה בפירושו לטור 97). 123 מגבורים וְחַלְשִׁים: השווה בטור 104. מגדולים וְקִטְנִים: השווה בטור 99. מעניינים וְעֲשִׂירִים: השווה בטור 105.

קְדוֹשׁ לָךְ הִיא גְבוּרַת גְּאוּהָ // וּגְבוּרַת גִּיבוּר אֵיךְ תִּמְלִטְיֵנוּ
 קְדוֹשׁ לָךְ הִיא גְּדוּלַת הָעֶצֶה // וּגְדוּלַת גְּדוּל אֵיךְ תַּעֲמֹד לוֹ
 קְדוֹשׁ לָךְ הוּא עוֹשֶׁר וְכְבוֹד // וְעוֹשֶׁר עֲשִׂיר אֵיךְ יִפְדָּנוּ

קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ קְדוֹשׁ יִי צְבָאוֹת מְלֵא כֹל הָאָרֶץ כְּבוֹדוֹ

קְדוֹשׁ מַחִיָּה קְדוֹשׁ מֵאֹפֶן קְדוֹשׁ מְכֻרָב לְעוֹמְתָם כֹּל יֹאמְרוּ בְרוּךְ כְּבוֹד יִי מִמְקוֹמוֹ

ט²

מִ[מְקוֹמוֹ] יִקְרָ [בְּ]עֵינָיו // הִ[מְ]וֹת לְחִסְדָּיו וְהוּא מִ[מְקוֹ]מוֹ
 בְרוּךְ כְּבוֹד יִי מִמְקוֹמוֹ

מִ[מְקוֹמוֹ] קָשָׁה לְפָנָיו // לְאַסּוֹף תְּמִימָיו וְהוּא מִ[מְקוֹ]מוֹ
 [ב]רוּךְ < כְּבוֹד > יִי [מ]מְקוֹמוֹ

[מְ]מְקוֹמוֹ < יִיקָר [..] לְ אֵת [...] מִימַת תָּם וְהוּא מִ[מְקוֹ]מוֹ >
 בְרוּךְ < כְּבוֹב > יִי מִמְקוֹמוֹ <

מִמְקוֹמוֹ < יִפֶּן בְּ[עַם הַמ]יְחִידִים בְּכֹל יוֹם פְּ[עֲמִים] וְאוֹמְרִים שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יִי אֱלֹהֵינוּ
 יִי אֶחָד

ט³

אֱלֹהֵי הַחַיִּים וְהַמֵּיתִים] 130
 [...] בִּינֵנו כְּמִתִּים
 וְחַלֵּינוּ [...]ם
 אֲמוֹנָתְךָ [...]

128 יי] רשום בין השיטין נ

124-126 וגבורת גיבור ... וגדולת גדול ... ועושר עשיר: ללשונות השווה יר' ט, כב. 125 גדולת העצה: על פי שם לב, יט. 126 עושר וכבוד: על פי דה"א כט, יב; הצמד שכיח במקרא. 127 יקר בעיניו המות לחסידיו: על פי תהי' קיז, טו.